

5. SINIF SOSYAL BİLGİLER 2. ÖĞRENME ALANI DERS NOTLARI

2. ÖĞRENME ALANI: EVİMİZ DÜNYA

İLİMİZİN GÖRECELİ KONUMU (2.öğrenme alanı-1.öğrenme çıktısı)

Günlük hayatta bilerek ya da bilmeyerek göreceli konum kullanılmaktadır. Adres soran birine adres ile ilgili **yön**, **mesafe** ve çevresindeki **önemli binaları** söyleyerek yardımcı oluruz. Arkadaşımızla buluşmak için “Kaymakamlık binası karşısında, Şehir Parkı’nın yanındaki Halk Kütüphanesinde seni bekleyeceğim.” dediğimizde bulunduğumuz yerin **göreceli konumunu** belirtmiş oluruz.

Göreceli konum, bir yerin diğer yerlere göre konumunu ifade etmektedir. Bunun için **ana** ve **ara yönler** kullanılmaktadır. Göreceli konum, insanların o konuma ilişkin algılarına ve tecrübelerine dayandığından bir yerin göreceli konumunu tanımlamak kişiden kişiye değişebilir. **Göreceli konum zamanla değişebilmektedir**. Çünkü çevredeki ortam değişebilmekte veya yeni yerler gelişebilmekte olduğu için göreceli konum zamanla farklılaşabilir.

Karayollarında, bir sonraki il veya ilçeye olan yön ve mesafeyi gösteren tabelalar vardır. Bu tabelalar, **yaklaşmakta olduğumuz** veya **gitmek istediğimiz yere** göre mevcut konumumuzu ifade etmektedir.

Bir ilin **komşu illere**, **yeryüzü şekillerine**, **su kaynaklarına**, **tarihî mekânlarına** ve **doğal güzelliklerine** bağlı olarak ortaya çıkan kendine has özelliklerinin tümü o ilin göreceli konumunu oluşturur.

GÖRECELİ KONUMLARI VERİLEN ŞEHİRLERİMİZDEN BAZI ÖRNEKLER	
MERSİN	SİVAS
Adana’nın batısında, Antalya’nın doğusundayım. Sertavul Geçidi ile Orta Anadolu’ya bağlanırım. Akdenizliyim, severim güneşi. Kış gelip kapıyı çalsa da aralar, lakin açmam kapıyı. Uzun sahil şeridimde kurulu seralarım. Limanım ile dünya ticaretine açılırım.	Konya’dan sonra yüz ölçümü en büyük il benim. Tam sekiz komşum var. İki bin metreden yüksektir dağlarım. Ülkemin en büyük nehri topraklarımda doğar. Bir yanda tarihî köklerim, Divriği Ulu Camii ile yükselirim. Bir yanda kongrem var, cumhuriyete erişirim.
EDİRNE	NEVŞEHİR
Ülkemizin Avrupa’ya kara ve demir yolu ile bağlantısını sağlayan beş sınır kapısına sahip, Yunanistan ve Bulgaristan sınırı boyunca uzanan, birçok anıt bulunan bir sınır ilidir.	Ülkemizin peribacaları ile ünlü ilidir. Bu ilimizde Göreme Millî Parkı , Karain Güvercinlikleri, Derinkuyu ve Kaymaklı yer altı şehirleri, Karlık ve Yeşilöz kiliseleri yer alır.

GÖRECELİ KONUM ve ÜLKEMİZİN GÖRECELİ KONUMUNUN SONUÇLARI

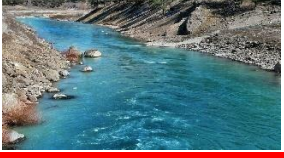
Göreceli Konum: Bir yerin denizlere, okyanuslara, kıtalara, komşu ülkelere, yeryüzü şekillerine ve ekonomik faaliyet bölgelerine göre konumuna özel konum denir.

Türkiye'nin göreceli konumu ile ilgili bilgiler:

- ✿ Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninin merkezinde yer almaktadır.
- ✿ Üç tarafı denizlerle çevrilidir.
- ✿ Asya ile Avrupa kıtaları arasında köprü konumundadır.
- ✿ Zengin doğal kaynaklara sahiptir.
- ✿ İstanbul ve Çanakkale boğazlarına sahiptir.
- ✿ Avrupa ülkeleriyle Ortadoğu'daki zengin petrol ülkeleri arasında bulunur.
- ✿ Yükseklik fazladır, batıdan doğuya gidildikçe yükseklik artar, sıcaklık düşer.

DOĞAL ve BEŞERİ ÇEVREMİZDEKİ DEĞİŞİM (2.öğrenme alanı-2.öğrenme çıktısı)

Doğal varlık: Doğada insan eli değmeden oluşan ve gezilip görülebilecek özelliği olan yerlere doğal varlık denir.

Doğal varlıklarımızla ilgili kavramlar		
Göl:		Karalar üzerindeki dört tarafı kapalı çukurlardaki su birikintilerine göl denir.
Akarsu		Yeryüzünde belirli bir eğim boyunca sürekli veya zaman zaman akan sulara denir.
Dağ:		Çevresine göre yüksekte kalan, tabandan zirveye doğru yamaçları eğimli yeryüzü şekillerine dağ denir.
Ova:		Çevresine göre alçakta olan geniş düzlüklere ova denir..
Deniz:		Okyanusların karaların içlerine doğru girmiş kollarına deniz denir.
Orman:		Belirli yükseklikteki ve büyüklükteki çeşitli ağaçlar, çalılar, otsu bitkiler, mantarlar, mikroorganizmalar, böcekler ve hayvanlar bütününi içeren, topraklı alanda genellikle doğal yollardan oluşmuş bir kara ekosistemidir.
Vadi:		Akarsuların yataklarını derinleştirerek oluşturduğu “U” veya “V” şeklindeki uzun oluklara vadi denir.

Beşeri varlık: İnsanların, ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla doğayı değiştirerek meydana getirdikleri farklı varlıklara beşeri varlık denir.

Beşeri varlıklarımızla ilgili kavramlar		
Müze:		Kazılarda bulunan yapıtların, sanata ve bilime ilişkin nesnelerin, sanat ve bilim yapıtlarının , bilimsel vb. nesnelerin bir arada ya da ayrı ayrı sergilendiği , saklandığı , korunduğu yapıya müze denir.
Türbe:		Devlet görevlilerinin veya din âlimlerinin mezarlarının bulunduğu oda şeklindeki yapıya verilen isimdir.
Antik kent:		Binlerce yıl öncesinde kurulan ve insanların yaşadığı yerleşim alanlarının günümüze kadar ulaşmış kalıntılarına antik kent denir.
Bedesten:		İçinde kumaş , mücevher , silah ve benzeri değerli eşyanın satıldığı kapalı çarşıya bedesten denir.
Kale:		Savunma ve güvenlik amacıyla yapılan ve kullanılan, kalin ve yüksek duvarlı , burçlu, mazgalı yapıya kale denir.
Cami:		Müslümanların bir arada namaz kılmak , Allah'a ibadet etmek için yaptıkları, içinde günde beş vakit namaz kılıp dua okudukları yapıya cami denir.
Şifahane:		Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde , hem kimsesizlerin ücretsiz olarak tedavi edildiği; hem de hekimlerin yetiştirildiği tıp eğitimine hizmet eden vakıf kuruluşlara şifahane denir.
Medrese:		Müslüman ülkelerde orta ve yükseköğretimin yapıldığı eğitim kurumlarının genel adına medrese denir.

Yerleşik hayata geçen ilk insanlar, yerleşim yerlerini temel gereksinimlerini karşılayabilecekleri yerlere kurmuşlardır. Örneğin insanlar **su ve yiyecek ihtiyaçlarını** karşılayabilmek için yerleşim yerlerini **akarsu, göl, dere kenarlarına ve verimli tarım arazilerine** kurmuşlardır. Aynı durum günümüzde de devam etmektedir. Günümüzdeki birçok yerleşim yeri akarsu, göl, deniz kenarı ya da verimli tarım arazilerinin çevresinde kurulmuştur. Bazı yerleşim yerleri de **deprem riski sebebiyle zemini daha sağlam olan** yükseltisi fazla olan **dağlık alanlara** kurulmaktadır. **Doğal çevre; küresel ısınma, çevre kirliliği, teknolojik gelişmeler, nüfus artışı, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, beşerî çevrenin genişlemesi** gibi sebeplerle zaman içinde değişikliğe uğrayabilmektedir.

Yaşadığımız yerlerde **ev, apartman, sokak, park, yol, köprü, hastane, okul, market** gibi farklı amaçlar için yapılmış birçok yapı bulunmaktadır. Bunlar bizim **barınma, ulaşım, sağlık, eğitim, alışveriş, dinlenme, eğlenme** gibi ihtiyaçlarımızı karşılamak için yapılmıştır. Aynı zamanda bu amaçlarla Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti dönemlerinde yapılmış **medrese, bedesten, şifahane, türbe** gibi tarihî varlıklara da çevremizde rastlayabiliriz. Yaşadığımız yerlerde inşa edilen bu eski ve günümüzde yapılan yapıların tamamı beşerî çevremizi oluşturur. Özellikle çevremizdeki **tarihî varlıkları korumak** hepimizin üzerine düşen önemli **görevlerdendir**.

Tarihteki **ilk yerleşim yerlerinde** insanlar yaşam alanlarına genellikle **ev ve ibadethaneler** inşa etmişlerdir. Zamanla **nüfusun artması, ihtiyaçlardaki farklılıkların çoğalması, teknolojinin gelişmesi, doğa kaynaklı afetler, iklim olayları, kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, çevre kirliliği** gibi sebeplerle **doğal ve beşerî çevrede bazı değişimler** olmuştur. Bu değişimler günümüze kadar devam etmiştir, bundan sonra da devam edecektir.

Doğal ve beşerî çevremizde yaşanan değişimler yaşadığımız ili hem olumlu hem de olumsuz açıdan etkileyebilir. Örneğin çevremizdeki bir **akarsuyun üzerine yapılan baraj**, toprakları **sulama** imkânı oluşturup tarım alanlarının genişlemesini sağlarken **ormanlık** alanların **sular altında kalmasına** da sebep olabilir. Yaşadığımız ile yapılan **fabrikalar**, ilin **göç almasına** neden olduğu için ilin **nüfusunu artırabilir**. Nüfusun artmasıyla çevremizdeki bina sayısı artar, yerleşim alanı genişler. Yapılan yeni yollar ve caddeler, ulaşım imkânlarını geliştirip çeşitlendirir.

Çevremizde meydana gelen değişimler bazen olumsuz sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Yaşanan değişim doğal çevremiz gibi beşerî çevremizi de etkileyebilmektedir. **Tarihî mekân, yapı, yol, köprü, sosyal tesisler** gibi beşerî çevre unsurları çevremizde meydana gelen değişimlerden zarar görebilmektedir. Doğal ve beşerî çevre unsurlarımız gelecek nesillere bırakacağımız önemli miraslardır. Bu sebeple ülkemizde doğal ve beşerî çevrenin korunması ve sürdürülebilir çevre bilincinin oluşturulması için projeler geliştirilmektedir. Bu projeler **yetkili birimler** ve **sivil toplum kuruluşları** tarafından hazırlanıp uygulanmaktadır.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve **TEMA** (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) iş birliği ile **“Su Kardeşliği” projesi** hazırlanmıştır. Bu proje kapsamında çocuklara yönelik su varlığının **yaşam için önemi**, su **kirliliği**, su **tasarrufu**, suyun **sürdürülebilirliği** ve su **ayak izi** konularında hazırlanan eğitim etkinlikleri gerçekleştirilmektedir

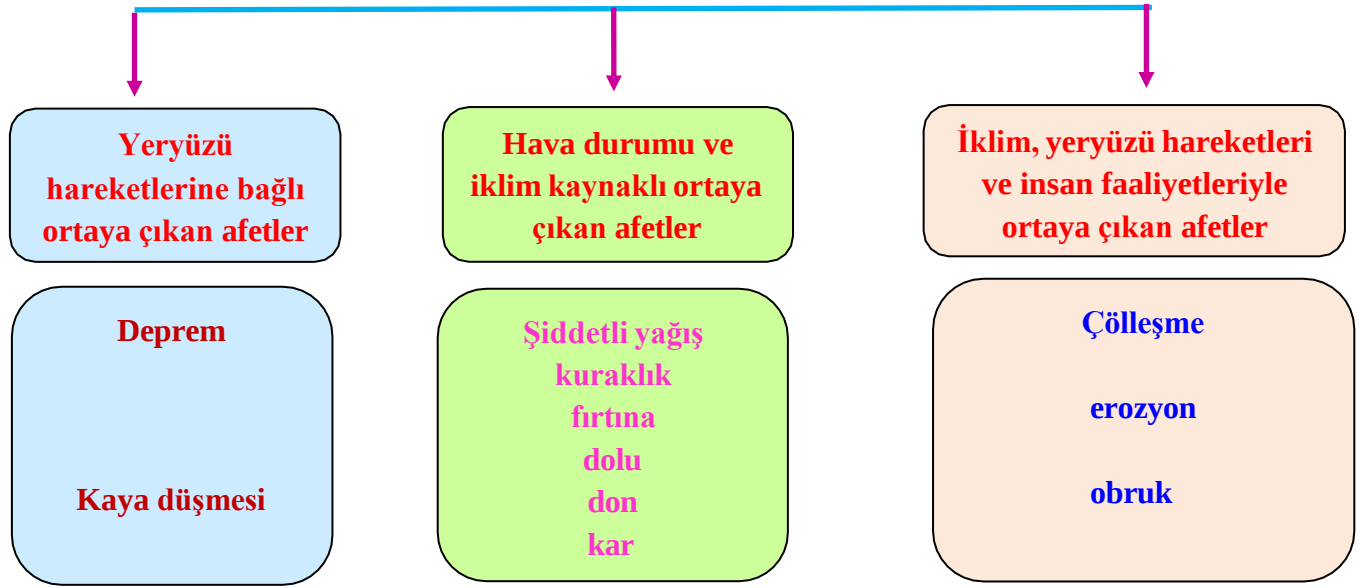
İLİMİZDE YAŞANABİLECEK AFETLER VE ETKİLERİ (2.öğrenme alanı-3.öğrenme çıktısı)

Afetler ile ilgili kavramlar		
Sel:		Yağışlar sonrasında ortaya çıkan büyük su baskınlarına sel denir.
Çığ:		Dağ'ın yüksek yerindeki büyük kar kütlelerinin koparak yuvarlanmasına çığ denir.
Deprem:		Yer kabuğundaki aniden oluşan sarsıntı ve titreşimlere deprem denir.
Şimşek:		Elektrik yüklü bir bulut ile diğer bir bulut arasındaki elektrik boşalmasına şimşek denir.
Heyelan:		Taş, toprak ve kayaların eğimli arazilerde kayarak yer değiştirmesine heyelan (toprak kayması) denir.
Fırtına:		Rüzgârın hızlı bir şekilde esmesine denir.
Kuraklık:		Bir bölgede nem miktarının geçici dengesizliğinden kaynaklanan su azlığına kuraklık denir.
Çölleşme:		Kurak, yarı kurak, yarı nemli alanlarda iklim değişimleri ve insan faaliyetleri neticesinde oluşan arazi tahribatına çölleşme denir.
Erozyon:		Su ve rüzgârın etkisiyle toprağın taşınmasına erozyon (toprak aşınması) denir.
Obruk		Yer altında kireçtaşı gibi eriyebilen kayaların zamanla boşluklar meydana getirmesi ve bu boşlukların tavanlarının çökmesiyle oluşan geniş çukurluklara obruk denir.
Orman yangını:		Orman yangını, doğal ya da insani sebeplerle ortaya çıkarak ağaçların ve bitki örtüsünün kısmen veya tamamen yanmasına orman yangını denir.
Hortum:		Doğada havadaki basınç değişimlerine bağlı olarak oluşan, kendi eksenini etrafında dönerek hareket edebilen, yüksek hızlara ulaşabilen ve yıkıcı etkileri olan şiddetli bir rüzgâr çeşidine hortum denir.

Dünyada her gün birçok doğa olayı gerçekleşmektedir. **Rüzgâr, şimşek, yağmur, deniz dalgalanması, kar, fırtına, sel, çığ, toprak kayması, kaya düşmesi, deprem** bu doğa olaylarındandır. Doğa olayları hayatımızın bir parçasıdır ve hayatın devamı için birçok doğa olayına ihtiyacımız bulunmaktadır. Örneğin **yağmur ekim-dikim ziraat işlerine katkıda sağlamakta, canlıların su ihtiyacını** karşılamaktadır. **Rüzgâr, bitkilerin artmasında** önemli bir yere sahiptir. **Kar** yağışı **göllerin, barajların dolmasını** sağlamakta; **yer altı sularını** artırmaktadır.

Doğa olaylarının **şiddetinin fazla olması** veya **doğa olaylarına karşı gerekli tedbirin alınmaması afet riskini** ortaya çıkarabilmektedir. **Afetler;** insanlar için hem maddi hem de manevi kayıplara neden olan, hayatı olumsuz etkileyen, hem **doğa** hem de **insan kaynaklı** gerçekleşebilecek olaylardır.

Afete Dönüşebilen Doğa Olayları ve Doğa Olaylarında Etkili olan Faktörler

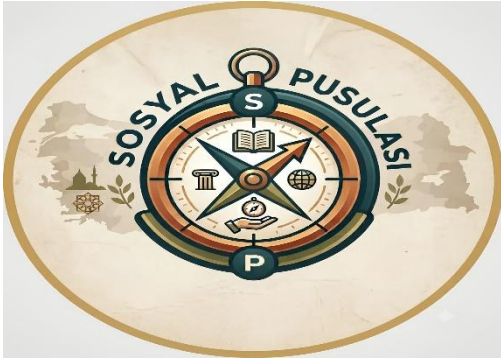

Afetlere Karşı Kurum Ve Kuruluşların Alabileceği Tedbirler

Afet öncesinde	Afet sırasında	Afet sonrasında
- Afetler konusunda okulda verilen eğitimlere önem vermeliyiz. - Afetler ve alınabilecek tedbirler hakkında araştırma yapmalıyız. - Afet anında ve sonrasında yapılması gerekenleri planlamalıyız.	- Mümkün olduğunca panik yapmadan hareket etmeliyiz. - Tehlike oluşturacak alanlardan uzak durmalıyız. - Daha önce belirlenen güvenlik tedbirlerini uygulamaya çalışmalıyız.	- Önceden belirlediğimiz güvenli alanlara geçmeliyiz. - Acil bir durum olmadıkça iletişim araçlarını kullanmamalıyız. - Afetle mücadele eden ekiplerle uyum içinde hareket etmeliyiz. - Yetkililerin uyarılarını dikkate almalıyız.

ÜLKEMİZE KOMŞU DEVLETLER (2.öğrenme alanı-4.öğrenme çıktısı)

Ülkemizin Komşuları ve özellikleri					
Devletin adı	Bayrağı	Başkenti	Para birimi	Resmi dili	Yönetim şekli
Bulgaristan		Sofya	Leva	Bulgarca	Cumhuriyet
Yunanistan		Atina	Euro	Yunanca	Parlamenteer Demokrasi
Gürcistan		Tiflis	Lari	Gürcüce	Demokratik Cumhuriyet
Ermenistan		Erivan	Dramı	Ermenice	Parlamenteer Cumhuriyet
Nahçıvan (Azerbaycan)		Bakü	Manat	Türkçe	Özerk Cumhuriyet
İran		Tahran	Riyal	Farsça	İslam Cumhuriyeti (Kendine özgü yönetim)
Irak		Bağdat	Dinar	Arapça-Kürtçe	Federal Parlamenteer Cumhuriyet
Suriye		Şam	Suriye lirası	Arapça	Totaliter Başkanlık

@sosyalpusulasi